

Summary**Nataliia Sinkevych**

This article is devoted to main features and qualities of worship to the icon St. Nicholas the Wet, which for several centuries was in St. Sophia's Cathedral. We consider issues such as revitalization and reduction of the development of the cult, analyzed related to icon literature and paraliturgical practices.

Галіна Флікоп,

магістар мастацтвазнаўства, аспірант
Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы
Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі

НЕТЫПОВЫЯ РЫСЫ АБРОЎСКАГА “УСПЕННЯ” (XVIII СТ.): ВЫЯЎЛЕННЕ ПАХОДЖАННЯ

Досліджується унікальна пам'ятка білоруського іконопису XVIII ст. – ікона “Успіння” з святкового ряду Обровського іконостасу (Івацевічський р-н, Брестська обл.). На творі присутні нехарактерні елементи, походження яких і знаходиться в центрі вивчення. Виявляються витoki незвичайної іконографії.

Ключові слова: Білоруський іконопис, ікона “Успіння”, українські гравюри, стародруки, книгодрукування, іконографія.

Сярод твораў старажытнага беларускага выяўленчага мастацтва ёсць шмат незвычайных, унікальных помнікаў, якія ўтрымліваюць нехарактэрныя для працаў такога кшталту рысы. Пры гэтым высвятленне паходжання нетыповых элементаў на творах дае магчымасць атрыбутаваць апошнія, прасачыць ўзаемасувязі з мастацтвам іншых краін, выявіць замежныя ўплывы. З гэтага пункту гледжання цікавым для нашага разгляду з'яўляецца абраз “Успенне” сярэдзіны XVIII ст. Твор быў выяўлены 16-ай аб'яднанай экспедыцыяй Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР і Дзяржаўнага мастацкага музея БССР у 1970 г. і 20-ай экспедыцыяй Дзяржаўнага мастацкага музея БССР у 1970 г. у Міхайлаўскай царкве сяла Аброва Івацэвіцкага р-на Брэсцкай вобласці¹. Пасля рэстаўрацыі, праведзенай у 1975-78-я гады, твор неаднаразова рэпрадукаваўся ў разнастайных альбомах, прысвечаных старажытнаму мастацтву Беларусі. А між тым, незвычайная іканаграфія твора засталася без увагі даследчыкаў, як, увогуле, і іншыя помнікі гэтай групы абразоў. Нам не ўдалося выявіць ніводнай(!) навуковай працы, прысвечанай гэтаму самабытнаму абразу. Прычына, відаць, у тым, што пытаннямі

вивучэння беларускага іканапісу з 70-х гадоў займалася невялікая колькасць мастацтвазнаўцаў. Натуральна, ахапіць увагай кожны асобна ўзяты твор проста не прадстаўлялася магчымым, асабліва калі ўзяць у разлік той факт, што трэба было распрацоўваць шматлікія іншыя тэмы і аспекты вивучэння беларускага сакральнага мастацтва (напрыклад, пытанні атрыбуцыі, рэстаўрацыі і г.д.). Сціплыя звесткі, прысвечаныя абразам аброўскага іканастаса, утрымліваюцца ў даследаванні, прысвечаным іканапісу Заходняга Палесся². Фактычна гэтай працай вивучэнне названага помніка і абмяжоўваецца. Таму актуальнасць дадзенага артыкула і заключаецца ў тым, каб прыцягнуць увагу навукоўцаў і тых, хто цікавіцца мастацкай спадчынай Беларусі, да гэтага незвычайнага твора, паказаць яго унікальнасць. А разам з тым мэта нашага даследавання – у выяўленні паходжання незвычайнай іканаграфіі і нетыповых для беларускага іканапісу сярэдзіны XVIII стагоддзя рысаў.

У першую чаргу, варту звярнуць увагу на цэнтр кампазіцыі: Хрыстос трымае ў левай руцэ спавітае дзіця – увасабленне душы Багародзіцы³ [малюнак 1]. Нельга сказаць, што гэта адзінкавы прыклад у беларускім сакральным мастацтве дадзенага перыяду, калі Хрыстос трымае немаўля не ў правай руцэ, аднак такая ваява сустракаецца досыць рэдка. Прыкладамі тут могуць служыць толькі абразы з Ільінскай царквы гар. пас. Бешанковічы Віцебскай вобласці, напісаны ў 1730-х гг., і з Прачысценскай царквы гар. пас. Шарашова Брэсцкай вобласці, створаны ў другой палове XVIII ст.⁴ Наступная, яшчэ больш рэдкая дэталёвая – размяшчэнне апостала ў цэнтры кампазіцыі, які нізка нахіліўся да Божай Маці. Аналагічная выява ў апублікаваных рэпрадукцыях твораў беларускага іканапісу больш нідзе не сустракаецца. Аднак адпаведнік ёсць сярод графікі: на гравюры Фёдора Англіейкі да “Ірмалоя” 1700, кампазіцыя якой складаецца з дзвюх частак – “Успення” і “Каранавання Маці Божай”⁵. Дадзены дрэварыт да названага магілёўскага выдання з’яўляецца перадрукоўкай старонкавай выявы кнігі Транквіліёна Кірылы “Зерцало богословия”, выдадзенай ва Уневе (правабярэжная частка Украіны) у 1692⁶. Такім чынам, адзінавая вядомая выява (акрамя разглядаемага абраза) у беларускім мастацтве створана пад уплывам украінскага першаўзора. Гэта наштурхнула нас на далейшыя пошукі іканаграфічнага ад-

Рис. 1. Аброўскі майстар, “Успенне” С. Аброва, Столінскага р-на, Брэсцкай вобл., др. пал. XVIII ст.

Рис. 2. “Успенне”.
“Псалтыр з тлумачэннем”, Кіеў, 1697.

Рис. 3. “Успенне”. “Малітваслоў”, Кіеў, 1751-1755(?).

паведніка сярод украінскіх гравюр. Яшчэ адна не зусім тыповая дэталі: жэст апостала ля падножжа Багародзіцы, які размешчаны на пярэднім плане. На іншых творах ён часцей за ўсё правай рукой трымаецца за галаву, а левая – апушчана. Часам ён паказаны або з насавачкай ў правай руцэ, якую набліжае да вачэй (выцірае слёзы), або са скрыжаванымі на грудзях рукамі. Аднак пералічаныя дэталі з’яўляюцца не асноўнымі незвычайнымі рысамі разглядаемага твора. Большую цікавасць выклікае архітэктура на заднім плане: адкуль такая прастата будынкаў на творы позняга барока? Нават на абразях пачатку ХVII стагоддзя будынкі паказаны з вялікай колькасцю акенцаў, аракаў і іншых архітэктурных элементаў.

Аднак самае незвычайнае на аброўскім “Успенні” – дзверцы, намалёваныя на ложку Маці Божай. Такой дэталі больш няма на адпаведных творах беларускага іканапісу. Паўстае асноўнае

пытанне: што азначае гэты элемент і адкуль ён мог тут з’явіцца? Па ўсёй верагоднасці, мастак не ўносіў у твор аўтарскую дэталі паводле сваёй фантазіі, таму аднекуль гэтыя дзверцы былі змаляваны. Улічваючы тое, што найбольш распаўсюджанай крыніцай іканапісу ў ХVII – ХVIII стст. былі гравюры (пра што неаднаразова адзначалася даследчыкамі⁷), то, верагодна, адна з іх і паслужыла першаўзорам. Пра тое, што аброўскі майстар мог кіравацца гравюрнай выявай з украінскіх выданняў у якасці крыніцы, сведчыць той факт, што для іншага абраза з іканастаса – “Мікола” (на жаль, не захаваны) – ён выкарыстаў кіеўскі графічны пратэграф⁸. Гэта і наштурхнула на пошу-

кі крыніцы аброўскага “Успення” менавіта сярод гравюр, змешчаных у выданнях Кіева-Пячэрскай Лаўры.

Прагляд кніг гэтай друкарні прынёс свой плён: былі выяўлены некалькі старадрукаў канца ХVII – ХVIII стст., дзе сустракаецца сюжэт Успенне ў адпаведнай іканаграфіі. Уранніх выданнях Кіева-Пячэрскай друкарні, да ліку якіх належыць “Анфалагіён” 1619 г., сярод ілюстрацыйных гравюр у тэксце сустракаецца і сюжэт “Успенне, які, дарэчы, вельмі падобны да адпаведнай гравюры “Мінеі Святочнай” 1538 г. з венецыянскай друкарні Бажыдара Вуковіча⁹. Наступныя выданні сведчаць пра шанаванне і значнасць Успення ў Кіева-Пячэрскай Лаўры: гравюра з адпаведным сюжэтам у большасці выданняў ХVII – ХVIII стст. размяшчаецца або на тытульным аркушы, або на яго адгорце памерам на ўсю старонку. Пры чым у “Анфалагіёне” 1619 г. і ніжэ Агапіта-дзіякана 1628 г. дрэварыт

надрукаваны з адной і той жа дошкі¹⁰, а ў больш позніх выданнях адбітак з яе нам нідзе не сустраўся. Іншая сітуацыя з адпаведнай выявай, размешчанай на адгорце тытула “Номаканона” 1624 г.¹¹: яна сустракаецца ў розных выданнях ажно да канца ХVII ст. Пры размяшчэнні гравюры “Успенне” ў тэксце яна была прызначана ілюстраваць апошні: як правіла, друкавалася ў адпаведных раздзелах кнігі. Таму такія прыклады не з’яўляюцца першаснымі для нашага разгляду. Аднак больш нас цікавяць выявы, размешчаныя на тытульным аркушы або яго адгорце. Такія гравюры сустракаюцца ў большасці выданняў Кіева-Пячэрскай Лаўры. Ва ўсялякім разе, яны былі неад’емным элементам аздаблення кніг названай друкарні ў больш ранні перыяд яе дзейнасці (першая палова ХVII ст.) і пасля 1721 (у другой палове ХVII і пачатку ХVIII ст. на адгорце тытульнага аркуша звычайна друкаваўся герб): “Значнага развіцця ў гэты час (сяр. ХVIII ст. – Ф.Г.) дасягнула франтыспісная гравюра. З 1721 г. у ёй знікаюць традыцыйныя гербы. Да рэчы, гэта адзіны выпадак, калі цэнзурныя абмежаванні Сіноду датычыліся мастацкага афармлення кіеўскіх кніг. <...>. На адвароце тытульных аркушаў часцей пачалі выкарыстоўваць такія традыцыйныя сюжэты, як “Успенне багародзіцы”, “Унебаўзяцце багародзіцы”¹². Друкаванне дадзенага сюжэту на тытульным аркушы або яго адгорце тлумачыцца тым, што абраз “Успенне”

Рис. 4. Тытульны аркуш. “Мінея”, Кіеў, 1750.

Рис. 5, 6. Дрэварыт з кнігі Патэрык Пячорскі Кіеў, 1760. (Фрагменты)

ліку і з дзверцамі на смяротным ложку Маці Божай¹³. Пасля 1697 г. ў выданнях замест звычайнага “Успення” выкарыстоўваецца менавіта “Успенне з дзверцамі”. Сустрэкаюцца выявы і ў іншай іканаграфіі, аднак у тых выданнях, дзе яны змешчаны, абавязкова прысутнічае і гравюра “з дзверцамі”. Да прыкладу варта назваць “Малітваслоў”, дзе акрамя “Успення з дзверцамі” размешчана і іншая выява, якая, відавочна, створана пад уплывам заходнееўрапейскай барочнай іканаграфіі¹⁴. Гравюра “Успенне з “дзверцамі” сустрэлася нам у некалькіх кіеўскіх старадруках: “Псалтыр з тлумачэннем”, (1697) [малюнак 2], “Часаслоў” (1729), “Малітваслоў” (1751-1755(?)) [малюнак 3], “Мінея” (1750) [малюнак 4], “Патэрык Кіева-Пячорскі” (1783)¹⁵. На жаль, асобнік “Патэрыка Пячорскага” 1760 г., з якім нам давялося праваць, – пашкоджаны: тытульны аркуш адсутнічае¹⁶. Аднак нашая версія пра тое, што і там было надрукавана “Успенне з дзверцамі”, пацвердзілася, калі была знойдзена рэпрадукаваная выява дадзенага тытула¹⁷. Там жа нам сустрэлася рэпрадукцыя тытульнага аркуша “Новага Запавету” (Кіеў, 1703 г.), дзе таксама ў кляйме змешчана выява ў разглядаемай іканаграфіі¹⁸. Магчыма, “Успенне з дзверцамі” было надрукавана і як франтыспісная або ілюстрацыйная гравюра ў названай кнізе, аднак з дадзеным выданнем папрацаваць не давялося.

Цікавымі для нашага разгляду з’яўляюцца выданні “Патэрыка Пячорскага” розных гадоў. У Кіеўскай Лаўры “Патэрык Пячорскі” друкаваўся некалькі разоў: у 1635 на польскай мове, далейшыя выданні былі зроблены на царкоўнаславянскай мове кірылічным шрыфтам у 1661, 1678, 1702 (два выданні), 1760, 1762, 1768, 1777, 1783, 1791, 1796, 1799¹⁹. У 1656 г. быў выдадзены “Патэрык Пячорскі ліцавы” з ілюстрацыямі Іллі²⁰. У “Гісторыі Беларускай кнігі” даследчыкі, чамусьці, даюць не поўны пералік: “Шырокае распаўсюджанне мела таксама кніга беларускага (мсціслаўска-аршанскага) епіскапа Сільвестра Косава “Пацерыкон”, выдадзеная ў Кіеве ў 1635 г. на польскай і ў 1678 і 1702 гг. на царкоўнаславянскай мове”²¹. Тое, што не названы

больш познія выданні можа быць абгрунтавана тым, што ў главе, адкуль узята цытата, гаворка ідзе пра перыяд ХVII ст. Але тады не зразумела, чаму названа выданне 1702 і не названа – 1661. На жаль, мы не мелі магчымасці папрацаваць з некалькімі выданнямі “Патэрыка”. Даступнымі для нас аказаліся толькі кнігі 1661, 1678, 1760 і 1783 гадоў²². У двух больш ранніх выданнях з пералічаных сюжэт “Успенне”, размешчаны на тытульным аркушы і яго адгорце, паказаны без дзверак. Як было адзначана вышэй, у выданнях 1760 і 1783 на тытульным аркушы ў кляйме надрукавана “Успенне з дзверцамі”. Цікава адзначыць, што ў кнізе 1783 гэта – не адзіная выява з такой іканаграфіяй. Мініяцюрныя ілюстраванні прысутнічаюць яшчэ на некалькіх гравюрах іншых сюжэтаў²³. Так, на гравюры, якая ілюструе апавед пра будаўніцтва царквы, паказаны менавіта сюжэт “Успенне з дзверцамі” [малюнак 5,6]. Цікава адзначыць, што ў “Патэрыку” 1661 г. да гэтага ж раздзелу змешчана ілюстрацыя, на якой таксама паказаны сюжэт “Успенне” (вельмі схематычны), але без “дзверак”²⁴. Гравюра з гэтай жа дошкі адбіта і ў выданні 1678 г.²⁵. У дэфектным асобніку “Патэрыка” 1760 г., з якім мы мелі магчымасць працаваць,

Рис. 7. Дрэварыт з кнігі “Патэрык Пячорскі”. Кіеў, 1760. (фрагмент)

Рис. 8. Дрэварыт з кнігі “Патэрык Пячорскі”. Кіеў, 1760.

Рис. 9, 10. Гравюра і яе фрагмент. “Патэрык Пячорскі”, Кіеў, 1783.

старонкі з такой выявай няма²⁶. Аднак там ёсць ілюстрацыя да раздзелу пра цуды, якія адбываліся ва Успенскай царкве Лаўры перад абразом [малюнак 8]. У якасці апошняга і паказана “Успенне з дзверцамі”, пры чым, не глядзячы на мініяцюрны памер выявы (прыблізна 1*2 см), дзверцы вельмі выразна бачны [малюнак 7]. На адпаведнай ілюстрацыі да выдання 1783 г. таксама намаляваны такі ж абраз, аднак дзверцы там убачыць складана. Невыразнасць выявы абумоўлена тонкімі штрихамі медзярыту, у тэхніцы якога выканана названая ілюстрацыя. Відаць, гравюра адціскалася з недастат-

Рис. 11. "Успенне". Кієв, др. пал. XVII ст.

ковою для такої техніки сілай. А ось на ілюстраціях да адпаведных раздзелаў у кнігах 1661 і 1678 г. цуды адбываюцца перад абразамі "Маці Божая з дзіцём" і "Прападобныя Антоній і Феадосій Пячорскія".

І яшчэ да аднаго раздзела ў "Патэрыку" 1783 г. можна знайсці гравюру, дзе было паказана і разглядаемае "Успенне": "Житие преподобного отца нашего Матфея прозорливого". Выява складаецца з трох клеймаў, якія ілюструюць эпізоды з жыцця Святога [малюнак 9]. На ніжнім злева паказаны падзеі адбываюцца ў інтэр'еры царквы: на заднім плане ў самым версе над царскай брамай можна ўбачыць, зноў такі, мініяцюрнае "Успенне з дзверцамі" [малюнак 10]. На дрэварыце з выдання 1760 г. таксама можна убачыць фрагмент "Успення" (бачны толькі ложка і фігура Багародзіцы), аднак дзверцы там не назіраюцца. У абодвух "Патэрыках" XVII эпізод з жыцця Матфея паказаны не ў інтэр'еры царквы.

Уцэлым, з прыведзенага вышэй падрабязнага аповеду пра наяўнасць "Успення з дзверцамі" ў кіеўскіх "Патэрыках", можна зрабіць наступную выснову: у выданні XVII стагоддзя сюжэт "Успенне" ў разглядаемай іканаграфіі не фігуруе. Аднак ён ёсць у кнігах XVIII ст. Гэта яшчэ раз красамоўна сведчыць пра тое, што пасля "Псалтыра з тлумачэннем" 1697 г., дзе нам упершыню сустрэлася выява ў такой іканаграфіі, "Успенне з дзверцамі" друкуецца ва ўсіх кіеўскіх Лаўрскіх кнігах замест звычайнага "Успення". Прыведзеныя прыклады пераканаўча сведчаць пра тое, што такая выява друкавалася свядома і нават – мэтанакіравана (напрыклад, калі паказаны цуды перад абразом). Гэта дазваляе з упэўненасцю казаць пра тое, што на гравюрах быў адлюстраваны рэальна існуючы абраз. Такая ўвага да абраза дае падставы меркаваць, што гравюры з яго адлюстраваннем пачалі друкавацца фактычна адразу пасля з'яўлення

Рис. 12. “Успенне – Пячэрскіх Антоній і Феадосій Пячорскія”. Кіеў, перш. тр. ХУІІІ ст.

Рис. 13. “Сабор Кіева-Пячэрскіх Святых”. Кіеў, др. пал. ХУІІІ ст.

апошняга. Напэўна, гэта адбылося паміж 1695 і 1697 гадамі. Першая дата належыць да часу друкавання кнігі Растоўскага “Жыцці Святых”, дзе “Успенне” паказана ў “старой” іканаграфіі²⁷; другая дата – выданне “Псалтыра з тлумачэннем”, дзе ўпершыню нам сустрэлася “Успенне з дзверцамі”²⁸. Магчыма, ёсць і больш раннія кнігі (напрыклад, 1696 г.), дзе друкаваўся такі сюжэт у “новай іканаграфіі”. Аднак такія выданні нам пакуль знайсці не ўдалося.

Далейшыя пошукі дазволілі выявіць абраз-першаўзор, які быў рэпрадукаваны на гравюрах [малюнак 11]. Датой яго стварэння лічыцца другая палова ХУІІІ ст.²⁹. Вышэй прыведзеныя намі звесткі пра гравюры з такой выявай у кіеўскіх кнігах дазваляюць унесці ўдакладненне: верагодна, абраз быў напісаны ў самым канцы ХУІІІ ст. паміж 1695 і 1697 гадамі. Дзверцы на ложку Багародзіцы мелі канкрэтнае прызначэнне: яны былі не намалёваныя, а прымацаваныя, зробленыя са срэбра, і за імі захоўваліся частачкі мошчаў святых. Трэба адзначыць, што гэты абраз рэпрадукаваўся не толькі на гравюрах. Лаўрскія іканапісцы малявалі яго паменшаную выяву на іншых абразях: “Сабор Кіева-Пячэрскіх святых” др. пал. ХУІІІІ ст.³⁰ [малюнак 13] і двухчастковы абраз “Успенне – Антоній і Феадосій Пячорскія” першай трэці ХУІІІІ ст. з царквы Нараджэння Хрыстова ў Кіеве³¹ [малюнак 12]. Тое, што ўсе разгледжаныя вышэй гравюры кіеўскіх выданняў друкаваліся з розных дошак, у нейкім сэнсе дазваляе казаць пра свядомае стварэнне майстрамі менавіта выявы ў адпаведнай іканаграфіі, а не проста адцісканне ад аднаго існуючага клішэ. Акрамя таго, відавочна праз параўнанне, што для кляйма медзярыту “Патэрыка Пячорскага”

1783 узорам з’яўляўся менавіта абраз, а не больш раннія гравюры. Такая ўвага да абраза, дазваляе меркаваць, што гравюры з яго адлюстраваннем пачалі рытавацца майстрамі фактычна адразу пасля з’яўлення іканапіснага твора ў сценах Кіева-Пячэрскай Лаўры, што, у нейкай ступені, можа пацвярдзіць вышэй выказаную думку, пра дату яго ўзнікнення.

Акрамя кіеўскіх выданняў “Успенне з дзверцамі” было выяўлена намі ў двух кнігах, выдадзеных друкарняй Троіца-Ільінскай Лаўры Чарнігава: Гергард Іаан “Б[о]гомислие в ползу правоверним” 1710 г.³² [малюнак 15]; “Малітва слоў” 1747 г.³³ [малюнак 14]. Відавочна, што крыніцай для кіеўскіх гравюр з’яўляецца абраз, змешчаны ў царкве Пячэрскай Лаўры, а з кіеўскіх выданняў гравюры

булі скапіраваны майстрамі іншых выдавецтваў, а менавіта – чарнігаўскага. Таму, верагодней за ўсё, для чарнігаўскага выдання 1710 г., дзе незвычайнае Успенне размешчана на тытульным аркушы, ўзорам маглі паслужыць “Псалтыр з тлумачэннем” (Кіеў, 1697), “Патэрык” (Кіеў, 1702) з гравюрамі Л. Тарасевіча “Новы завет” (1703) або нейкая іншая, пакуль невядомая нам, кіеўская кніга. А “Малітваслоў” 1747 г., верагодна, з’яўляецца копіяй аднайменнага кіеўскага выдання, якое, па ўсёй верагоднасці, перавыдавалася ў Лаўрскай друкарні некалькі разоў. Мы мелі магчымасць працаваць з кіеўскім выданнем больш познім за чарнігаўскае, але, відавочна, што з друку выходзілі такія кнігі і папярэдне, а адна з іх паслужыла ўзорам для чарнігаўскага Малітваслова.

Так гравюра “Успенне з “дзверцамі”, як ілюстрацыя, была надрукавана ў “Псалтыры з тлумачэннем” (Кіеў, 1697), “Малітваслове” (Кіеў, 1751-1755(?)), “Малітваслове” (Чарнігаў, 1747); як кляймо на тытульным аркушы ў “Новым Запавеце” (Кіеў, 1703), “Мінеі” (Кіеў, 1750) [14], “Патэрыку” (Кіеў, 1760), “Патэрыку” (Кіеў, 1783), “Б[о]гомыслие...” (Чарнігаў, 1710), як кляймо застаўкі ў “Часаслове” (Кіеў, 1729)³⁴. Акрамя таго, мініяцюрная выява прысутнічае на некалькіх сюжэтных гравюрах у “Патэрыках” 1760 і 1783 гадоў.

На дадзены момант не прадстаўляецца магчымым высветліць, з якой менавіта кнігі была выкарыстана выява

Рис. 14. Разгорт кнігі “Малітваслоў”, Чарнігаў, 1747

Рис. 15. Тытульны аргуш кнігі Гергарда Іаана “Богомыслие”, Чарнігаў, 1710.

пры стварэнні іканапісцам аброўскага абраза, аднак намі былі выяўлены некалькі выданняў з адпаведнымі дрэварытамі і медзярытамі, і, што найбольш важна, было высветлена іх паходжанне: гравюры з’яўляюцца рэпрадукцыяй абраза з машчавіком, які знаходзіўся ў Кіева-Пячэрскай Лаўры. Такі прыклад з’яўляецца вельмі паказальным у беларускім іканапісе: абраз быў створаны пад уздзеяннем гравюр, пры чым перайманне выявы ажыццяўлялася фактычна без асэнсавання, “усляпую”. Гэта тлумачыць не толькі з’яўленне на іконе незразумелых дзверак. А таксама – нетыповасць простае архітэктуры на творы позняга барока. Таму “Успенне з дзверцамі” ў нейкім сэнсе паказвае недасканаласць метаду атрыбуцыі твораў паводле стафажу (другасныя элементы твора). Як адзначае В. А. Чарнышова: “Адным з інструментаў атрыбуцыі можа быць аналіз расліннага, прадметнага і архітэктурнага стафажу. У наш час выявілася пэўная цікавасць да гэтага мастацкага кампанента. Такім чынам, аналіз і сістэматызацыя элементаў стафажу з мэтай атрыбуцыі твораў старажытнабеларускага выяўленчага мастацтва могуць даць вельмі цікавыя і карысныя вынікі”³⁵. Аднак як бачна з прыведзеных вышэй звестак, такі спосаб атрыбуцыі можа правесці да памылак, калі не абапірацца на іншыя, неабходныя пры атрыбуцыі, дадзеныя.

- 1 Іканапіс Беларусі XV – XVIII стагоддзяў / Аўтар тэксту і складальнік Н. Ф. Высоцкая. – Мн.: Беларусь, 2001. – № 91-93.
- 2 Іканапіс Заходняга Палесся XVI – XIX стст. / В. Ф. Шматаў, Э. І. Вецер, М. П. Мельнікаў і інш.; навук. рэд. В. Ф. Шматаў; Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору ім. К. Крапівы НАН Беларусі. – Мн.: Бел. навука, 2002. – С. 190.
- 3 Іканапіс Беларусі XV – XVIII стагоддзяў... – № 93.
- 4 Там жа.
- 5 Пікулік А. М. Мастацтва магілёўскіх старадрукаў / Пікулік А.М. – Мн.: УП “Тэхнапрынт”, 2002. – С. 118.
- 6 Транквилион Кирилл (Ставровецкий). Зерцало Богословия / Кирилл Транквилион (Ставровецкий). – Унев: типография Лавры, 1692.
- 7 Флікоп Г.А. Гравюра як іканаграфічная крыніца іканапісу: асноўныя аспекты вывучэння ў беларускай, украінскай, рускай гістарыяграфіях / Г.А. Флікоп // Церква – наука – суспільства: пытанні взаємодзіі. Матэрыялы Восьмоў Міжнародноў навуковаў конференцыі (26-28 травня 2010 р.) / Нац. Киево-Печер. іст.-культ. запавіднік. – К.: НКПІКЗ, 2010. – с. 50-52.
- 8 Іканапіс Заходняга Палесся XVI – XIX стст.... – С. 190.
- 9 Анфологион. – Киев: типография Киево-Печерской Лавры, 1619. (Нацыянальная Бібліятэка Беларусі. Немировский Е. Л. Славянские издания кирилловского (церковнославянского) шрифта: 1491–2000. Инвентарь сохранившихся экземпляров и указатель литературы / Е. Л. Немировский. – М.: Знак, 2009. – Т.1. 1491–1550. – С. 497.
- 10 Анфологион... Агапит, диакон. Главизны поучительны / Агапит Диакон. – Киев: типография Киево-Печерской Лавры, 1628.
- 11 Номоканон. – Киев: типография Киево-Печерской Лавры, 1624.

- 12 Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI – XVIII ст. / Я. П. Запаско. – Львів: вид. Львівського університету, 1971. – С. 212.
- 13 Псалтырь с толкованием. – Киев: тип. Киево-Печерской Лавры, 1697. – 381 л.
- 14 Молитвослов. – Киев: тип. Киево-Печерской Лавры, 1751–1755. – 541 л.
- 15 Псалтырь с толкованием... Часослов. – Киев: тип. Киево-Печерской Лавры, 1729. Молитвослов. – Киев... Минея, месяц июль. – Киев: тип. Киево-Печерской Лавры, 1750. – 181 л. Патерик Печерский. – Киев: тип. Киево-Печерской Лавры, 1783. – [164] л.
- 16 Патерик Печерский. – 1760.
- 17 Запаско, Я. П., Ісаєвич, Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. Книга 2. Частина 1 (1701-1764) / Я. П. Запаско, Я. Д. Ісаєвич. – Львів: Вища школа. Вид-во при Львів. ун-ті, 1984. – С. 118.
- 18 Там же. – С. 28.
- 19 Запаско, Я. П., Ісаєвич, Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. Книга 1 (1574-1700)... – С. 73-74, 93, 94. Запаско, Я. П., Ісаєвич, Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. Книга 2. Частина 1... – С. 18, 115, 123. Запаско, Я. П., Ісаєвич, Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. Книга 2. Частина 2 (1765-1800)... – С. 20, 36, 49, 66, 77-78, 86.
- 20 Запаско, Я. П., Ісаєвич, Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. Книга 1... – С. 72.
- 21 Гісторыя беларускай кнігі. У 2 т. Т.1. Кніжная культура Вялікага княства Літоўскага / М.В.Нікалаеў; навук. рэд.: В.В. Антонаў, А.І. Мальдзіс. – Мінск: Беларус. Энцыкл. імя П.Броўкі, 2009. – С. 170.
- 22 Патерик Печерский. – 1760. Патерик Печерский. – Киев: тип. Киево-Печерской Лавры, 1661. Патерик Печерский. – 1783. Патерик Печерский. – Киев: тип. Киево-Печерской Лавры, 1678.
- 23 Патерик Печерский. – 1783.
- 24 Патерик Печерский. – 1661.
- 25 Патерик Печерский. – 1678.
- 26 Патерик Печерский. – 1760.
- 27 Димитрий Ростовский (Туптало). Жития святых. Т.2. декабрь-февраль / Димитрий Ростовский (Туптало). – Киев: тип. Киево-Печерской Лавры 1695.
- 28 Псалтырь с толкованием.
- 29 Лопухина Е. В. Успение Богоматери Киево-Печёрское / Е. В. Лопухина // Православная икона России, Украины, Беларуси: виртуальная версия выставки “Православная икона России, Украины, Беларуси” в Национальном художественном музее 30 сентября – 9 ноября 2008 г. [электронный ресурс]. – [Мінск, 2009]. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. требов.: Pentium; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. – Название с титул. экрана.
- 30 Лопухина Е. В. Собор Киево-Печёрских Святых / Е.В. Лопухина // Православная икона России, Украины, Беларуси: виртуальная версия

- выставки “Православная икона России, Украины, Беларуси” в Национальном художественном музее 30 сентября – 9 ноября 2008 г. [электронный ресурс]. – [Мінск, 2009]. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. требов.: Pentium; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. – Название с титул. экрана.
- 31 Український іконопис XII – XIX ст. з колекції НХМУ: альбом. – Хм.: Галерея, К.: Артания Нова. – 2005. – № 49.
- 32 Гергард И. Б[о]гомыслие в ползу правоверним / Иоанн Гергард. – Чернигов : в типографе[и] с[вя]то Троецкой Илинской, 1710. – 1-13 нн., 1-109, 200-229, 240-324, 326-361 л.
- 33 Молитвослов. – Чернигов: в Типографии с[вя]то Тро[и]цкой, 1747.
- 34 Псалтырь с толкованием... Молитвослов. – Киев... Молитвослов. – Чернигов. Запаско, Я. П., Ісаєвич, Я. Д. Пам’ятки книжкового мистецтва. Книга 2. Частина 1... – С. 28. Минея... Запаско, Я. П., Ісаєвич, Я. Д. Пам’ятки книжкового мистецтва. Книга 2. Частина 1... – С. 118. Патерик Печерский. – 1783. Гергард И. Указаная праца. Часослов.
- 35 Чарнышова В. А. Стафаж як кампанент атрыбуцыі твораў старажытнабеларускага выяўленчага мастацтва (да пастаноўкі праблемы) / В. А. Чарнышова // Веснік Бел. дзярж. ун. к-ры і маст. – 2008. – № 10. – Мн.: БДУ культуры і мастацтваў, 2008. – С. 80.

SUMMARY

Halina Flikop

UNCHARACTERISTIC ELEMENTS ON THE OBROVO ICON

“ASSUMPTION”: IDENTIFYING OF DEVELOPMENT

Given article is devoted to research of one unique Belarusian monuments of iconography of eighteenth century – the icon “Assumption” from a celebratory number of the Obrovo iconostasis (Ivacevichy district, Brest region). There are some uncharacteristic elements on them and their origin is in the focus of study. Sources of an unusual iconography are identified.

Keywords: Belarusian icon, the icon “Assumption”, the Ukrainian engravings, old books, typography, iconography.